

ca», AMAlcover (BDLC XII, 1921, 142, 37) ¹ L'AlcM transcriu *salpá* a Eivissa, i *səppá* a Menorca, però el menorquí FebrCard a princ. del S XIX registrava «*salpar* zarpar, *lever l'ancre*».

En cast. està ben arrelat *zarpar* però no apareix fins al S. XVII, i un lexicòleg tan savi i consciencios com Cuervo ens garanteix que no es troba encara en el S. XVI; així ho confirmen les nombroses comprovacions que vaig fer en el DCEC; la primera data ben precisa és en l'*Alfarache* del valencià Martí (1602): «todos dimos velas al viento --- mas yo dormía --- y ellos querían *zarpar* los ferros y dejarme a la luna --- recordé despavorido, con un mal sueño de que me maltrataban, y halléme sobre la yerba, sin ropa ni fardel» (Rivad III, 365) En canvi des de llavors es freqüentíssim en tots els clàssics, des de primers del S XVII, Oudin, Covarrubias, Lope de Vega, Cervantes (aquest ja en comèdies, potser una mica anteriors a 1600). Ni Cuervo ni jo tinguérem cap dubte que és manllevat de l'italià, per més que s'hi vagi arrelat tant, i que, per influència de l'autòcton, i tan vivaç, *zarpa*, hi vagi canviar la *s-* en *z-*. El mateix cal dir del port *sarpar*, que no es troba fins a fi del S XVII, i una vegada una mica abans, però llavors amb una *z-* que hi denuncia manlleu del castellà

Fora de les llengües hispàniques el mot no es troba més que a Itàlia, però allí amb un caràcter més general i popular que enlloc. Avui hi ha predominat la forma *salpare*, que apareix primerament en Serdonati, c. 1580, però la forma antiga és *sarpere* (absolutament, o bé *sarpere il ferro, l'àncora*), ja a mj. S XVI, en l'Ariosto, Pantero Pantera (1612), Buonarroti il Giovane (princ S XVII) i autors posteriors. És la forma en què fou manllevat pel cast i port.; i la usual encara en els dialectes, p. ex a Manfredònia (Pascalle), i *assarpari l'àncaru* a les illes Lípari, on també diuen *assarpari a rizza* 'treure la xarxa', *assarpari a lenza* 'llevar de l'aigua la llença, el llibant etc.' (VKR III, 359, 362).

La forma *salpare* sembla ser una alteració d'origen popular, provinent de la costa toscana: car, en efecte, el dialecte, a Pisa, Livorno i Luca, canvia sistemàticament la *r* en *l* davant consonant (*còlpo, selvizio, pelmette, pòlta, mèlta* etc), Rohlf's, *Hist Gr d it Spr* I, p 439, i el fenomen oposat, que es dona en altres regions, p. 40, hi pogué contribuir, per ultracorrecció ²

El cas és que a Itàlia hi ha formes encara més antigues, del tipus *serpare* «intelligatur quod dicte galee *serpentur*, et *serpari* debeant, de Janua et districtu --- infra kalendas», doc genovès de 1334; «non possit nec debeat aliquis patronus ex dictis galeis *serpare* de portu Janue, seu de aliquo loco riparum Janue, nisi prius dicta galea sit mensurata et ferrata», id. id 1344; «quando dicta gallea, cum omni onere et furnimento parata, ad navigandum *serpari* debet», de la mateixa data (Jal, *Gl Naut*, 1344-5) De l'italià es va pendre el fr antiq *serper*, encara usat per Rabelais: «ayant *serpé* nos anres et gumeses», s'encallaren, i una altra nau «nous *serpa* des arenes» (v, xviii, pp 62, 64), i en un doc de 1680 (Jal, *ibid.*), *sarper* en un altre de 1501 (Jal, 1318), però no hi ha dubte que en francès és un

mot poc arrelat, i manllevat de l'italià.

A Itàlia és, doncs, on s'ha de cercar l'etimologia del mot. Almenys és clar que la forma originària ha de ser *serpare*, canviada en *sarpere* cap al S. XVI, per influència de la *r* següent. Quant a l'arrel, la idea dels autors del *Diz. di Marina* de l'Acad. d'Itàlia (1937) és versemblant i ha trobat molta acceptació: ens hi vam adherir jo, en el DCEC, i Ang. Prati. El mot pot derivar de *serpe*, part de la nau on es col·locava l'àncora en *salpar*; avui *serpe* (o *serpa*) és un terme antiquat, que designava «sulle antiche navi, spazio triangolare all'estrema prora, delimitato a murata dalle *serpi*»; i aquestes, per la seva banda, eren «pezzi di legno, così dette a cagione della loro figura, che si uniscono, a dritta e a sinistra, all'estremità del tagliamare, e fanno suo finimento tra le grue e la figura o polena». No en donen més que testimonis del S XIX; però Jal (p. 1345a), si bé no en dona de l'italià, en cita un d'un prov. ant. *serpe*, que s'hauria pres de l'it. en el S. XVII. La figura que reproduïx Jal (p. 827a), d'un tallamar antic, mostra, en efecte, unes fustes de forma serpentina, que judicant per les explicacions de Jal semblen correspondre, en efecte, a les *serpi* italianes.

En definitiva queda sòlidament provat que l'origen del mot està pertot en l'it. ant. *serpare*, i queden descartades les etimologies grega *ἐξαρπάζω* 'jo arrenco' i ll. *sarpere* 'podar' en què s'havia pensat abans (veg les meves detingudes raons en el DCEC IV, 851b57-852a 20) Sobre l'etimologia última, *serpe*, no queden més que les reserves que formulo a la p. 852b37 i 44-59, sobretot aquesta, fundada en una cita genovesa de 1351 on *serpare* s'usa en el sentit de 'separar una cosa d'una altra' (cf. l'ús que he esmentat a Lípari) suggerint la idea que es tracti d'una alteració de SEPERARE 'separar' (cosa, de tota manera, difícil).

DERIV.: *Salpador* eiv.

¹ La gran popularitat del mot a Mallorca, terra de gent marinera, ha fet que partint de l'ús 'llevar el ferro' s'hagi aplicat amb caràcter molt familiar a la idea de llevar altres coses, quasi com el de 'pispar': «fer córrer, robar» com diu el DAG (veg. exemples allí i en AlcM, § 3). AMAlcover en el seu estil popular l'usa amb el significat 'xuclar o treure (allò que val)' «esplugar-lo ben esplugat, fer *saupar-li* tota la substància lexicogràfica que inclou», BDLC XI, 269 (*li saupa*, BDLC VIII, 153). — ² En efecte, altres termes nàutics han sofert el canvi oposat: *sparmare* al costat de *spalmar*, *scarmo* i *palschermo* en lloc de *scalmo*, *palscalmo* (veg. PANESCALM, ESCALEM). El nom de peix *salpa* apareix convertit en *σάρπη*, en un glossari grec (CGL III, 257.22), i, en efecte, aquest canvi es registra en baix grec: també això pogué ajudar, però de cap manera la cosa no parteix del grec.

Salpàs, salpassa, salpassada, salpasser, salpasserada, salpasset, salpebrar, salpebre, salpebrmar, anada, salpera, salpicament, salpicar, salpicó, salpiquet, salpicar, salplug, salplujar, V. sal Salpó, V. salpa Salprès, salprunella, V. sal Salpuga, paraula rara en llatí,